

Д. А. Антонюк

Розбудова інституціональної інфраструктури підприємництва в умовах євроінтеграції

У роботі проаналізовано перспективи розвитку підприємництва в контексті євроінтеграції України. Досліджено особливості функціонування інститутів інфраструктури підприємництва (економічної безпеки, міжнародного та міжрегіонального співробітництва, захисту інтересів у СОТ, лобізму тощо) в регіонах в умовах принципово нових завдань після підписання угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Розроблена концепція трансформації інституціональної інфраструктури підприємництва в умовах євроінтеграції з урахуванням регіонального аспекту. З метою стимулювання виходу продукції українських підприємств малого та середнього бізнесу на європейські ринки висвітлені напрями (економічний, технічний, ментальний) та запропоновано відповідний інструментарій інфраструктурного забезпечення підприємництва в областях України.

Ключові слова: інституціональна інфраструктура підприємництва, бізнес-середовище регіону, підприємництво, євроінтеграція.

Постановка проблеми. Передумовою підвищення конкурентоспроможності економіки України є забезпечення розвитку підприємництва. Це зокрема стає можливим завдяки створенню сприятливих умов для ведення бізнесу, розвитку зовнішньоекономічних відносин та функціонуванню розвиненої інфраструктури підприємництва як в країні в цілому, так і в окремих регіонах з урахуванням специфіки їх розвитку. Так, інфраструктура підприємництва відіграє значну роль, оскільки сприяє формуванню організаційно-економічного механізму для стимулювання підприємницької діяльності, створює умови для швидкої адаптації підприємств малого, середнього та крупного бізнесу до змін зовнішнього середовища.

Процеси інтеграції України до Європейського Союзу (підписання 21 березня 2014 р. політичних положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС), які супроводжуються створенням зони вільної торгівлі та взаємним відкриттям ринків (введення автономного преференційного торгового режиму з травня 2014 р.), без сумніву, мають позитивно вплинути на економіку країни та тих її регіонів, які максимально швидко та ефективно зможуть використати торговельні

преференції. Ключовими перевагами, на думку урядового уповноваженого з питань Євроінтеграції В. Пятницького [1], при цьому є: доступ до нових ринків із ємністю понад 500 млн. споживачів, покращення інвестиційної привабливості та бізнес-середовища в країні, підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняного виробництва тощо. За розрахунками аналітиків (хоча цифри мають суперечливий характер) внаслідок взаємного відкриття ринків в середньостроковій перспективі очікується зростання економіки України на 5%, стандартів життя – на 12%, імпорту – на 5,8%, середньої заробітної плати – на 5,5% [1].

Також можна виділити важливу перевагу, яка виникне не автоматично, а як наслідок гармонізації законодавства в сфері економічного та технічного регулювання. Це обумовить необхідність проведення модернізації українських підприємств шляхом впровадження нових технологій і виробничих процесів, відкриє доступ до глобальних ланцюгів поставок, посилить конкуренцію як всередині країни, так і на міжнародному ринку. Особливо це стосується східних областей України, економіка яких експортно-зорієнтована на співпрацю з країнами СНД, у той час як західні та частина центральних – і на сьогодні мають позитивний досвід постачання продукції у країни ЄС, що без сумніву відбивається на технологічності та конкурентоспроможності продукції. В той же час існує ще чимало питань у межах проблематики розвитку інфраструктури підприємництва, вирішення яких є однаково важливим для всіх регіонів. Нові ринки, технічні та економічні вимоги до забезпечення якості товарів і послуг, відсутність торгових бар'єрів обумовлюють потребу в розбудові абсолютно нових напрямів інституціональної інфраструктури підприємництва, зокрема в регіональному розрізі. Це стосується і підвищення рівня якості підготовки підприємців, і відкриття для них доступу до європейських інформаційних ресурсів, і відстоювання інтересів на міжнародних ринках і багато інших напрямів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перспективи інтеграції України до Європейського Союзу, створення зони вільної торгівлі, можливості розвитку окремих регіонів в цьому контексті розглянуті в працях багатьох відомих науковців, практиків і політиків (О. Амоші, О. Власюка, В. Геєця, Ю. Макогона, А. Мокія, В. Мунтіяна, Ю. Пахомова, Г. Савіної, А. Семенова, А. Філіпенко, Г. Чижикова та ін.), де детально досліджені позитивні та негативні політичні, економічні і соціальні наслідки інтеграції. Різні аспекти функціонування окремих елементів інфраструктури підприємництва, їх вплив на розвиток малого та середнього бізнесу в регіонах, формування курсу

зовнішньоекономічної діяльності, визначення місця в системі партнерства бізнесу та влади розглядаються багатьма вітчизняними та іноземними науковцями, серед яких Р. Донер, С. Дорошева, П. Друкер, Ю. Єхануров, Н. Захарченко, А. Зудін, Д. Кліланд, Г. Кузнецов, Т. Лужанська, Д. Ляпін, К. Ляпіна, В. Ляшенко, М. Мальський, В. Мальцев, Б. Мільнер, М. Олсон, Ю. Серета, Л. Ситнік, С. Скрипченко, С. Соколенко, Г. Чижиков, Б. Шнайдер та ін. Однак роль і нові завдання інститутів та інституцій, які вони повинні виконувати під час інфраструктурного забезпечення підприємництва в регіонах України в умовах інтеграції до ЄС практично не досліджені. Зрозумілим є те, що діяльність українських інститутів інфраструктури підприємництва як державної, так і приватної власності, є неефективною, недосконалою та потребує переосмислення в умовах євроінтеграції.

Мета статті. Дослідити особливості функціонування інститутів інфраструктури підприємництва з принципово новими завданнями в умовах євроінтеграції України та надати концептуальні пропозиції щодо напрямів інфраструктурної підтримки й відповідного інструментарію в регіонах України.

Виклад основного матеріалу. Взаємне відкриття ринків в умовах створення зони вільної торгівлі з Європейським Союзом призводить до того, що переважна більшість суб'єктів малого та середнього бізнесу прагне до посилення захисту від іноземних конкурентів на внутрішніх ринках, та пошуку "провідників" на зовнішніх. Це ж саме стосується європейських підприємств та підприємців, оскільки для більшості з них Україна хоча й виступає перспективним ринком для реалізації та випуску продукції, однак є значною мірою "не знайомою" та "небезпечною" в частині ведення зовнішньоекономічної діяльності. Все це обумовлює необхідність приділення особливої уваги інститутам інфраструктури економічної безпеки підприємницької діяльності. Основні положення щодо цього питання глибоко досліджені Т.Г. Васильцівим, яким окреслено сукупність заходів та інструментів удосконалення інституціонального базису економічної безпеки підприємництва за напрямками: інформаційним (запровадження моніторингу рівня економічної безпеки підприємництва; створення і розвиток агентств та інформаційно-аналітичних організацій з безпеки; дослідження якісних характеристик бізнес-середовища); прийняття стратегічних рішень (покращання методичного забезпечення розробки стратегій та програм; удосконалення нормативно-правової бази економічної безпеки підприємництва; підвищення ефективності регуляторної та податкової політики); мотиваційним (розширення

можливостей і повноважень органів місцевої влади, асоціативних підприємницьких структур; зміцнення партнерства держави і бізнесу; розвиток галузевих, територіальних мереж страхових, гарантійних, фондів, кредитної кооперації, центрів передачі технологій, інфраструктури інноваційного підприємництва) [2].

Окрім цього, на особливу увагу в контексті інтеграційних процесів потребує спрямування елементів інфраструктури підприємництва на міжнародне та міжрегіональне співробітництво. Хоча в деяких областях України, де спостерігається зацікавленість певного іноземного бізнесу, створені двосторонні палати (українсько-французька, українсько-італійська, Американська тощо), функціонують представники економік країн ЄС, Японії, Китаю, Турції, діють міжнародні коопераційні бюро та агенції, підтримка бізнесу з питань співробітництва з торговими партнерами з інших країн, зокрема в умовах створення зони вільної торгівлі, залишається недостатньою. Це пов'язано з відсутністю чіткої методології формування та управління функціонуванням національної і регіональних систем інфраструктурного забезпечення підприємництва, нерозробленістю алгоритмів її модернізації в умовах інтеграції, недосконалістю показників оцінювання елементів інфраструктури тощо. Ці аргументи обумовлюють наявність достатньої кількості проблемних питань подальшого розвитку інфраструктури підприємництва та потребують нагального вирішення.

Концептуально процес трансформації інституціональної інфраструктури підприємництва в умовах мегарегіональної співпраці з урахуванням регіонального аспекту (рис. 1) має починатися з дослідження поточного стану її розвитку. Нові “правила гри” обумовлюють необхідність появи в областях України інноваційних і розбудови існуючих інститутів, а також удосконалення архітектури національної і регіональної інфраструктури з метою створення сприятливих умов для розвитку бізнесу в процесі євроінтеграції. Під час вибору механізмів модернізації обов'язково повинен ураховуватися досвід функціонування інститутів інфраструктури в регіонах, підприємства яких успішно співпрацюють із бізнесом з ЄС.

Ще одне проблемне питання пов'язане з відсутністю практики та досвіду у вирішенні міжнародних торгових суперечок за участі інститутів інфраструктури підприємництва. Це, зокрема, стосується захисту інтересів українського бізнесу у Світовій організації торгівлі (СОТ). Зі вступом України до СОТ у підприємств-членів з'явилася можливість отримувати інформацію про торгово-політичні норми ведення бізнесу, навчатися практиці виконання угод СОТ.

Рис. 1. Концепція трансформації інституціональної інфраструктури підприємництва в умовах євроінтеграції

У свою чергу, українські представники інфраструктури підприємництва можуть брати участь у роботі інших європейських елементів щодо розроблення міжнародних стандартів, формувати коаліції з усунення тарифних та нетарифних бар'єрів у країні експорту, брати участь у вирішенні торгових суперечок та у роботі центрів нотифікації [3]. Наприклад, українські бізнес-асоціації мають формувати позицію країни в усіх аспектах функціонування СОТ. Вочевидь, за умови пасивності бізнес-асоціацій представники виконавчої влади країни будуть самі формувати такий попит, виходячи з власних уявлень про інтереси бізнесу та суспільства та їх баланс або й не враховуючи ці інтереси, оскільки вони не є чітко сформульованими. Однак активні бізнес-асоціації можуть змінити ситуацію, змусивши державу враховувати реальні інтереси бізнесу при формуванні позиції України на міжнародній арені. Також бізнес-асоціації за рахунок акумуляції інтелектуальних та інших ресурсів своїх членів у рамках СОТ виступають для них як інформаційні центри.

Важливий, на нашу думку, напрям розвитку інфраструктури підприємництва у контексті євроінтеграційних процесів полягає в необхідності захисту групових інтересів або лобізму, що на думку органів і інститутів Європейського Союзу, є законним, природним і неминучим явищем, яке необхідно не тільки визнати як таке, але й регламентувати правила його здійснення, вибудувавши захист і забезпечення інтересів окремих компаній у систему підготовки та ухвалення оптимальних рішень [4; 5]. Ключовою задачею суб'єктів інфраструктури у цьому питанні є "постачання" інформації про свої інтереси в інститути ЄС та можливість впровадження прийнятих заходів у своїй країні. Така взаємовигідна співпраця, де інфраструктурний елемент виступає посередником між вітчизняними компаніями та інститутами ЄС, робить його затребуваним із обох боків.

На основі дослідження особливостей функціонування деяких інститутів інфраструктури підприємництва з принципово новими завданнями в умовах євроінтеграції, виділимо три ключові напрями інфраструктурного забезпечення: економічний, технічний та ментальний.

Щодо економічного аспекту інфраструктурної підтримки бізнесу при виході на європейські ринки необхідним вбачаємо зорієнтувати підприємства на:

1) дослідження економічних можливостей для експорту: рівень індикативних цін на товари для розуміння конкурентоспроможності власної продукції за ціною та резервів її удосконалення; тарифні (мита,

квоти, податки, антидемпінгові мита) і нетарифні (кількісні обмеження експорту та імпорту, “добровільні” обмеження експорту, антидемпінгові заходи, технічні бар’єри, заходи, пов’язані з виконанням митних формальностей тощо) обмеження при експорті продукції в країни ЄС;

2) розроблення інструментарію просування продукції: наявність встановлених контактів з галузевими асоціаціями, торгово-економічними місіями, торговими палатами, виставковими центрами тощо; функціонування інформаційно-пошукових систем, інтернет-ресурсів тощо; захист інтелектуальної власності при експорті в країни ЄС.

У регіонах України ці функції мають виконувати галузеві асоціації чи торгово-промислові палати з розгалуженою мережею представництв у регіонах та партнерів у країнах ЄС.

У процесі торгівлі з ЄС основні перешкоди можуть чинити технічні бар’єри. Вони являють собою комплекс технічних вимог і стандартів щодо технічної, екологічної безпеки товарів, санітарно-гігієнічних, ветеринарних норм, вимог щодо пакування та маркування товарів, систем та органів сертифікації і контролю за якістю товарів. Відповідно до інформації Мінекономрозвитку в Україні прийнято 44 технічні регламенти, з них лише 6 більшою мірою відповідають директивам ЄС, інші частково адаптовані до актів законодавства (директив) ЄС. Все це обумовлює необхідність активізації технічної складової інфраструктурного забезпечення при експорті в ЄС, до задач якої доцільно віднести проведення аудиту відповідності характеристик продукції вимогам стандартів ЄС, супроводження процедури сертифікації, надання доступу до повних текстів технічних стандартів ЄС тощо. При чому в кожному регіоні має бути створений елемент інфраструктури підприємництва (бажано централізований в межах країни), який проводить аналіз номенклатури продукції та аудит відповідності експорту в країни ЄС.

Також важливим інструментом в інфраструктурному забезпеченні вітчизняного підприємництва на ринках ЄС є просування з урахуванням соціально-ментальних особливостей населення кожної країни. На значну увагу заслуговує необхідність трансформації філософії ведення бізнесу, а саме освоєння культури європейського підприємництва, набуття не звичних для слов’янської ментальності підприємницьких та управлінських навичок, методів просування продукції, які істотно відрізняються від українських стандартів як за методологією, так і за історико-культурними традиціями. Враховуючи різницю в сприйнятті продукції на ринках України та ЄС, цю функцію має виконувати інфраструктурний елемент саме тієї країни, в яку передбачається експорт.

Висновки. Європейська інтеграція України обумовлює необхідність виконання інститутами інфраструктури підприємництва принципово нових завдань, які сприятимуть економічній безпеці ведення підприємницької діяльності, міжнародному та міжрегіональному співробітництву, захисту інтересів бізнесу у Світовій організації торгівлі, лобізму у країнах ЄС тощо. Їх функціонування має базуватися на балансі інтересів як вітчизняного бізнесу, так і підприємництва Європейського Союзу.

На основі дослідження особливостей функціонування інститутів інфраструктури підприємництва як у країні в цілому, так і щодо окремих регіонів виділено три ключові напрями інфраструктурної підтримки: економічний, технічний та ментальний. Перший має зорієнтувати підприємства на дослідження економічних можливостей для експорту та розроблення інструментарію просування продукції. Другий – пов'язаний із необхідністю активізації технічної складової інфраструктурного забезпечення при експорті в ЄС (проведення аудиту відповідності характеристик продукції вимогам стандартів ЄС, супроводження процедури сертифікації, надання доступу до повних текстів технічних стандартів ЄС тощо). Третій враховує соціально-ментальні особливості населення кожної країни, до якої здійснюється експорт продукції. Практично кожен із виділених напрямів потребує проведення подальших глибоких досліджень із урахуванням регіональної специфіки.

Список використаних джерел

1. Пятницький В. У Європу кроком руш? / В. Пятницький, М. Хейліер. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://cci.dp.ua/actions-other-reader/items/valerij-pjatnickij-urjadovij-upovnovazhenij-z-pitan-jevrointegraciji-mark-hejljer-direktor-kompaniji-sta.html>.
2. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія / Т. Г. Васильків. – Львів: Арал, 2008. – 384 с.
3. Ляпін Д. Бізнес-асоціації України і СОТ / У зб. праць Членство України у СОТ: нові можливості та виклики для бізнес-асоціацій / Серія “Школа професійної освіти для бізнес-асоціацій. Модуль G : бізнес-асоціації та СОТ” За заг. ред. Д.В. Ляпіна. – К. : Ін-т власності і свободи; LAT&K, 2010. – С.7-15.
4. Чернышева В.А. Лоббирование интересов бизнеса в политических органах и институтах ЕС : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. полит. наук : 23.00.04 “Политические проблемы

международных отношений, глобального и регионального развития” / В. А. Чернышева. – М., 2013. – 23 с.

5. Геген Д. Європейське лобіювання / Д. Геген. – К. : EU-Ukraine Business, 2007. – 142 с.

Antonyuk D. A. The development of institutional infrastructure of entrepreneurship in terms of European integration.

The entrepreneurship development prospects in the context of Ukraine European integration have been analyzed. The features of business infrastructure institutions (economic security, international and regional cooperation, protection of the WTO, lobbying etc.) in region's within fundamentally new tasks after the association agreement between Ukraine and the EU signing have been researched. The concept of the business institutional infrastructure transformation in terms of European integration taking into account regional aspect has been developed. In order to stimulate small and medium business products coming to European markets appropriate business institutional infrastructure ways (economic, technical, mental) have been covered and the conforming tools to ensure the infrastructure business in regions of Ukraine have been suggested.

Key words: *business institutional infrastructure, business environment, entrepreneurship, European integration.*

Антонюк Д. А. Развитие институциональной инфраструктуры предпринимательства в условиях евроинтеграции.

В работе проанализированы перспективы развития предпринимательства в контексте евроинтеграции Украины. Исследованы особенности функционирования институтов инфраструктуры предпринимательства (экономической безопасности, международного и межрегионального сотрудничества, защиты интересов в ВТО, лоббизма и т.д.) в регионах в условиях принципиально новых задач после подписания соглашения об ассоциации между Украиной и ЕС. Разработана концепция трансформации институциональной инфраструктуры предпринимательства в условиях евроинтеграции с учетом регионального аспекта. С целью стимулирования выхода продукции предприятий малого и среднего бизнеса на европейские рынки освещены направления (экономические, технические, ментальные) и предложен соответствующий инструментарий инфраструктурного обеспечения предпринимательства в областях Украины.

Ключевые слова: *институциональная инфраструктура предпринимательства, бизнес-среда региона, предпринимательство, евроинтеграция.*